

MŰVÉSZET ÉS MŰEMLEKVÉDELEM PÉCSETT ÉS ZENTÁN

Pécsi művészet a zentai műemlékvédelemben

A pécsi székesegyház műemlékvédelmi problémáit is érintő képzőművészeti kiállítás (Pécs, Nádor Galéria, 2011. január: Vér és Víz – Freskólé) apropóját a székesegyház 2010 februárjában bekövetkezett beázása adta. Ekkor, hóolvadás következtében a déli mellékhajó sérült meg: a falon lecsorgó hólé a Szent Pál-ciklus első jelenetén végigfolyva Moritz von Beckerath seccójának egy részét is lemosta. A víz Szent István protomártír festett vérével keveredve, azzal együtt csorogva vakolatszemcséket, pigmenteket vitt magával. A falkép részeit tartalmazó vízből gyűjtve hoztam létre az Aqua di Seccót és a Freskólét képzőművészeti alkotások alapanyagául és ihletőjéül. A kiállításon részt vevő mestertanárok és hallgatók így elsősorban a vér és víz, (művészetet is) teremtő és (műemléket is) pusztító víz, a művész, művészet és másféle ereklyék témákban hoztak létre alkotásokat. A kiállításához a pozsonyi Képzőművészeti Egyetem Intermédia Tanszékének hallgatói és tanárai is csatlakoztak.

A tudomány és a képzőművészet összekapcsolásáról, továbbá a műemlékvédelem szolgálatába való állításáról a szerbiai Zentán a PTE MK hallgatóival működő nyári művésztelep keretein belül gondolkodhattam. A Művészet és műemlékvédelem első ízben (a VMMI és Hajnal Jenő igazgató jóvoltából) 2011 júliusában valósult meg. 2012-ben és 2014ben újabb művésztelepek megrendezésére került sor (immáron a zentai Városi Múzeum házigazdai vendégszeretetéet élvezve). A pécsi hallgatókhoz máshonnan érkezettek is csatlakoztak (Zenta: Bolyai Tehetséggondozó Gimnázium, Budapest: Visart Művészeti Akadémia, Újvidék: Képzőművészeti Akadémia).

Az intézményesült műemlékvédelmi tevékenységnek köszönhetően az épített örökség fennmaradásáért hivatalból (is) aggódók a művészi értékkel rendelkező, esetleg művészettörténeti jelentőségű épületeket (de régiségértékkel bíró vagy történeti-kultúrtörténeti jelentőségű épített örökséget is) a műemlékvédelmi hivatal által képviselt állam védelme alá helyezik, és törvényileg óvják. Az önkormányzatok a helyi értékkel bíró emlékeket is védelmükbe vehetik. Védelmet az értéket fel nem ismerő vagy tagadó nemtudással, így a tulajdonosi-befektetői önkénnyel szemben, valamint mindezekről nem okvetlenül függetlenül jelentkező rombolási és telekspekulációs szándékokkal szemben is. A védettségről – hirdetve és magyarázva egyúttal az értéket is – az épületek falán elhelyezett tábla tájékoztathat. Zentán a házak falán szinte sehhol sem látni ilyen táblákat! Csupán idő kérdése, és eltűnik a város? A történések ilyen irányba mutatnak: a város épített örökségét a bontócsákány éppúgy veszélyezteti, mint az épületek eredeti jellegét felszámoló vagy azt teljesen megsemmisítő átalakítások.

A PTE MK Zentai művésztelepének egyik kiemelt feladata műemléktáblák tervezése és épületeken való elhelyezése. Ezek a műemlékavatók némelykor tulajdonosi vagy rendőri statisztériával megvalósuló videókon megörökített performance-ok. A táblákkal a különösen veszélyeztetett állapotú és helyzetű épületre hívjuk fel a figyelmet, és általuk azokat mintegy saját védelmünk alá vonjuk. Reméljük, hogy ezzel megmentjük az utókor számára többek közt a Szeferdzsinagógát, a Herresbacher-, az Ignjatović-, a Lukásevits-, a Nikolits- és a Riesz-házat, valamint a Szép és a Tóparti utca épületeit. A műemlékavatás és a műemlékké avatott épületek további alkotásokat inspirálnak: a táblával ellátott épületekről képeslap-, valamint a kapuzáraikat nyitó kulcssorozat készült, a házak lakóiról pedig Ház- (és tulajdonos-) történeti videósorozat. A lakókkal élet- és csoportképeken is találkozhatunk, kávéházban és a piacon látjuk viszont őket, nyomaikra a tiszai strand homokjában lelünk.

A művésztelep alkotásaiban a táblák által való védelem hatékonyságával szembeni pesszimista álláspont is megfogalmazódik, amelyet a megóvni kívánt épületek

tulajdonosainak a táblafelhelyezéshez való hozzáállása is táplált. Gyászjelentések készültek a védeni kívánt és más veszélyeztetett épületekről, fényképpel és a(z élet)kor feltüntetésével, amelyeket a vidék szokása szerint fákra felfüggesztve-kiplakátozva tettünk közszemlére.

Műemléket mentő, az épületek értékeire a figyelmet felhívó, az elfeledett-kihalt terekbe új életet lehelő szándékok vezérelték a művésztelep műtermeinek a megválasztását is 2011-ben és 2012-ben, a Fő téren. Az első esetben a Vuits-palota első emeletén rendezkedtünk be, a másodikban az egykori Eugén herceg Szálloda földszintjén, amelyeknek motívumai ugyanakkor új alkotásoknak is ihletőivé lettek. A régi életkereteknek új(ra) tartalommal való megtöltési szándék motiválta a zentai házak vakablakainak, befalazott vagy bedeszkázott ablakainak ki-, meg- és átfestését vagy átértelmezését. A régi képkeretek a formájuknak és képre nyíló (eredeti) funkciójuknak köszönhetően az ablakok motívumának fel- és megidézésére mutatkoztak alkalmasnak, de a házhomlokzatok díszeihez hasonló mulandóságuk szempontjából is (gipszből készültek) hálás kiindulási alapnak bizonyultak. A régi (2017-ben Deák-ház, 2014-ben pedig Pejin Attila múzeumigazgató jóvoltából a Városi Múzeum padlásán talált) képkereteknek új(ra) tartalommal való megtöltése számos alkotót motivált.

A tulajdonosi és műemlékvédelmi nemtörődömségnek nemcsak épületek, de kertek és parkok is áldozatául esnek. A Fő tér parkjából 2012-ben tűnt el a történeti értékkel bíró bukszus ültetvény Tito nevével, amelyet a művésztelepet záró kiállítás egy installációja régészeti leletként idézett meg, bontott téglá és föld segítségével. A 2014-es művésztelep munkáit bemutató kiállításon egy magánkert geometrikus keretformáit felhasználó installáció ugyancsak bontott téglából épült. Az eredeti kert képei és hangjai videókon jelentek meg, valamint a múzeumi padlásról származó keretekbe illesztett festményeken. A művésztelepeket záró kiállítások közül a 2012-es megnyitóját performance-sor előzte meg és vezette be, amelyet a képzőművész hallgatók Szorcsik Kriszta színművésznő segítségével és a zentai tűzoltózenekar közreműködésével a városháza tornyában, a Fő téren és a Múzeum épülete előtt hoztak létre. A 2012-es művésztelepi kiállításnak a múzeum, míg a 2011-es és a 2014-es kiállításnak a városháza előtere és díszlépcsőháza adott otthont.

Raffay Endre tanszékvezető